

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

**Циклова комісія економіки, соціально-гуманітарних та фундаментальних
дисциплін**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Філософія»

вибіркових компонент

освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Авіаційний транспорт

272 Технологія робіт та технологічне обладнання аеропортів

за темою 2 – «Філософія античного світу».

Кременчук 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 22.02.2024 №2

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 17.01.2024 №6

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.02.2024 №2

Розглянуто на засіданні циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін та фізичної підготовки, протокол від 05.01.2024 №14

Розробник: викладач циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін та фізичної підготовки, спеціаліст вищої категорії Хомяк О.В.

Рецензенти:

1. Викладач Кременчуцького національного університету ім.М.Остроградського, к.пед.наук, доц., доцент кафедри психології, педагогіки та філософії Сошенко С.М.
2. Викладач циклової комісії соціально-гуманітарних дисциплін та фізичної підготовки Кременчуцького льотного коледжу ХНУВС, к.пед.н, викладач вищої категорії Кірюхіна М.В.

План лекції

1. Зародження філософських знань в країнах Стародавнього Сходу.
2. Давньогрецька філософія.
3. Вершина філософської думки в працях Арістотеля.

Рекомендована література

Основна:

1. Киричок О. Б. Філософія: Навч. посібник для студентів ВНЗ. – Полтава: РВВ ПДАА, 2010.- с.242-254.
2. Кривуля О. М. Філософія: Навчальний посібник.- Х.:ХНУ ім.. Каразіна, 2010. – С.490-506.
3. Петрушенко В.Л. Філософія [Текст]: Навчальний посібник (в 2-х частинах). - Львів.: Новий Світ-200, 2011. - С. 322-329.
4. Предмет і проблематика філософії. Навчальний посібник /За ред. М. А. Скринника і З.Е. Скринник. – Львів, 2001. – С. 30 – 32, 336 – 366.

Допоміжна :

1. Грищенко Н. В.Феномен самотності в житті сучасної людини //Вісник Харківського національного університету ім.. В. Н. Каразіна. - № 992. – Серія «Філософія. Філософські перипетії». Вип. 45 « Людина у ХХІ столітті: тенденції, засоби і перспективи змін». – Харків, 2012. – С.76-80.

1.Зародження філософських знань в країнах Стародавнього Сходу.

Колискою філософської думки є найдавніші рабовласницькі держави Сходу – Єгипет і Вавілонія, де вперше в кінці III – на початку II тис. до н.е. з'явилися філософські погляди, елементи атеїстичного та стихійно-матеріалістичного світогляду, які ще не склалися у цілісні філософські школи і течії.

Першими країнами, в яких виникли філософські школи і сформувалися основні філософські напрямки, були Стародавня Індія та Китай.

Найбільшого розвитку давня філософія досягла в останні століття до нової ери в Античній Греції.

Давньогрецька філософія мала своїх продовжувачів в Стародавньому Римі.

Філософія країн стародавнього світу – це класове суспільне явище.

В умовах докласового первісно-общинного ладу філософії ще не було.

Низький рівень розвитку продуктивних сил первісного суспільства робив людину цілком залежною від природи, породжував у неї фетишизацію стихійних природних сил.

В суспільстві панували фантастичні релігійні погляди на природу та людину.

Проте релігія також існувала не завжди.

Релігійні фантастичні уявлення з'явилися в первісному суспільстві лише в той період, коли внаслідок розвитку матеріального виробництва люди придбали елементарну здатність до абстрактного мислення.

Виникнення філософської думки відноситься до періоду перетворення первісно-общинного ладу в рабовласницьке суспільство, коли також йшов процес видозміни сутності та функцій релігії.

Релігія, що була в докласовому суспільстві виразником залежності людини від сліпих стихійних сил природи та обожуванням їх, в класовому суспільстві виступила передусім як фантастичне відображення суспільних відносин між людьми.

В добу виникнення рабовласницького ладу спочатку в боротьбі проти релігії виник матеріалістичний світогляд – стародавній матеріалізм, що був першою основною формою матеріалізму в історії філософії, ідеологією прогресивної частини рабовласників.

Пізніше, як реакція на філософський матеріалізм, була створена "теоретична основа" релігії – ідеалістична філософія, що стала однією з форм ідеології консервативних прошарків рабовласників.

З цих найдавніших часів почався період становлення і розвитку домарксистського матеріалізму та його боротьби проти ідеалістичної філософії.

Рабовласницький лад і характерна для нього матеріальна і духовна культура зародилися в Єгипті та Вавілонії.

В цих же країнах виникли і зачатки наївно-матеріалістичних поглядів як результат узагальнення елементів природничо-наукових знань.

Матеріалістичні філософські судження, спроби вирішити світоглядські питання реалістично, в атеїстичному розумінні, мали місце в Єгипті та Вавілонії ще в кінці III – на початку II тис. до н.е.

В таких пам'ятках писемності цієї доби як "Пісня арфіста", "Бесіда розчарованого зі своєю душею", "Бесіда пана з рабом" зафіксовані роздуми про безглуздість молитв і жертвопринесень, про неспроможність релігійних настанов та ритуалів.

Там висловлювалась також невіра в загробну відплату і проголошувались заклики до втіхи земним життям.

В цих же пам'ятках відмічаються розходження між релігійними настановами і справжніми бажаннями людини, обговорюються питання про сенс життя, про матеріальні причини зміни настрою людини.

Наряду з атеїстичними висловлюваннями в давніх письмових пам'ятках Єгипту і Вавілонії знаходяться роздуми про воду як матеріальну першооснову світу, з якої виникли всі речі та живі істоти.

Проте ці елементи матеріалістичної філософії в III-II тис. до н.е. являли собою лише віддалені просвіти на темному фоні безроздільного панування релігійного світогляду.

Матеріалістична філософія, як світогляд, стала оформлятися лише в початкові століття I тис. до н.е. в таких країнах як стародавня Індія та Китай на

відносно високому рівні розвитку матеріальної та духовної культури стародавнього суспільства.

2. Давньогрецька філософія.

Найбільше значення для розуміння сучасної філософії має лінія, що йде від давньогрецької філософії.

Все, що відноситься до Давньої Греції та Риму прийнято називати античним (від лат. *antiquus* – давній).

Антична філософія складалась на основі виникаючих наукових знань.

З самого початку вона багато в чому суперечила і протистояла релігійно-міфологічному світогляду, що склався в пізній період первісного безкласового суспільства.

Наука, що виникала, і в першу чергу математика, спиралась на докази, а не на віру. В центрі античної філософії стояло питання про те, який устрій світу та чи можна пояснити його “з самого себе”?

З самого початку в філософії визначились матеріалістичний та ідеалістичний напрямки. Представники матеріалізму вважали, що основою (чи субстанцією) світу є речові елементи, з якими ми повсякденно стикаємося: вода (*Фалес*), повітря (*Анаксимен*), вогонь (*Геракліт*) або земля.

Пізніше *Демокріт* (460-370 рр. до н.е.) висунув вчення про матеріальні неподільні частинки – атоми як основу світу.

Давні матеріалісти були стихійними, несвідомими прихильниками того, що матеріальний світ первинний, і вважали, що він передує навіть богам.

Навпаки, ідеалісти *Піфагор*, *Платон* (VI – V ст. до н.е.) вважали, що в основі світу лежать особливі мисленні явища: числа (*Піфагор*) або ж ідеї (*Платон*).

Розглядаючи світ, грецькі мислителі сприймали його цілком, як єдиний космос, в якому все тече, все змінюється (*Геракліт*).

Цей погляд був ще наївним, але разом з тим діалектичним.

Античні філософи піднялися до розуміння того, що джерелом руху і змін окремих явищ слід вважати властиві їм внутрішні протиріччя.

Вивчення змін, руху і побудови космосу було центральною проблемою давньогрецької філософії та науки.

Свої вершини вони досягли в працях *Аристотеля* (384-322 рр. до н.е.), який систематизував всі доступні йому знання в галузі фізики, біології, моралі, суспільствознавства і створив перше системне вчення про докази.

Характерною рисою Аристотеля як філософа було коливання між матеріалізмом та ідеалізмом.

3. Вершина філософської думки в працях Аристотеля.

Аристотель із Стагіра (384-322 рр. до н.е.) – напевно, найуніверсальніший філософ стародавньої Греції, який систематизував

досягнення попередників і залишив нащадкам численні праці із різноманітних галузей знань: логіки, фізики, психології, етики, естетики, політології, риторики, поетики і, звичайно, філософії.

Авторитет і вплив Аристотеля величезні.

Арістотель не тільки відкрив нові предметні галузі пізнання і розробив логічні засоби аргументації, але й ствердив логоцентристський тип західноєвропейського мислення.

Піддаючи серйозній критиці ключеві положення філософії, він захищав її в суперечках з опонентами.

Для нього виявилися чужими містико-релігійні сюжети платонівських творів, нав'язані міфопоетичними, метафоричними діалогами Платона.

Якщо Платон був байдужий до емпіричних джерел знань, то Арістотель, навпаки, одержимий пристрастю до всілякого роду зібрання фактів та їх класифікації.

Він піддає принциповій критиці філософію Платона і, насамперед, її ядро – теорію ідей.

Арістотель намагався подолати прірву між світом речей та світом ідей.

Бог для Аристотеля – чистий інтелект, «мислення в мисленні», не має величини, безпристрасний, незмінний, вічний.

Світ, за Аристотелем, не має початку. Тобто того моменту, коли був Хаос (не-Космос), не існувало.

Адже, якщо Бог вічний, то світ завжди такий, який є.

Буття, як істину, вивчає логіка.

Арістотель вживав термін *аналітика* (від грецьк. *аналізіс* – розв'язання), що означає метод, за допомогою якого добуваємо із деякого висновку елементи й передумови і, відповідно, розуміємо, наскільки висновок обґрунтований і виправданий.